

מיץ ענבים לקידוש וד' כוסות

רב דניאל שטיין

א. גמ' ב"ב (צז). - אמר רב זוטרא בר טוביה אמר רב אין אומרים קידוש היום אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, למעוטי מאי, אילימא למעוטי יין מגתו, והא תאני ר' חייא יין מגתו לא יביא, ואם הביא כשר, וכיון דאם הביא כשר, אנן אפילו לכתחלה נמי. דאמר רבא סוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום וכו' ואלא למעוטי שריחו רע, ואיבעית אימא, לעולם למעוטי מגולה וכו', הקריבהו נא לפחתך הירצך או הישא פניך. [תוס' (שם) ד"ה אילימא - אין להוכיח מכאן דיין מבושל כשר לקידוש ומברכין עליו בפ"ה מדלא קאמר למעוטי יין מבושל דלאו ראייה היא דאפילו אין מקדשין עליו לא מצי למימר למעוטי יין מבושל דאם כן הוה ליה למימר אין מברכין עליו בפ"ה אבל יש להביא ראייה מירושלמי דשקלים ודערבי פסחים דיין גמור הוא דאמר התם ארבע כוסות שאמרו יוצאים ביין מבושל אלמא מקדשין איין מבושל ודלא כפרש"י והר"ש שכתבו דיין מבושל מברכין עליו שהכל דאישתני לגריעותא ואין להאריך כאן]. [רא"ש (פ"ו סי' י) - ויין מבושל היה אור"ת ז"ל דמברכין עליו בפה"ג וגם מקדשין עליו ואף על גב דאמר גבי שלקות הואיל ואישתני אישתני דוקא וכו' דאישתני לגריעותא כשבשלום וכו' אבל שאר ירקות הואיל ואישתני לעילויא לא אישתנו מברכתן ראשונה הכי נמי יין מבושל אישתני לעילויא].

ב. גמ' ברכות (לה). - ואמר רב בר רב אשי האי דובשא דתמרי מברכין עלויה שהכל נהיה בדברו, מאי טעמא, זיעה בעלמא הוא. [תוס' (שם) ד"ה האי - וכן משקין מכל מיני פירות]. [תל' הרשב"א (שם) - ולא דמי למיא דשלקי ומיא דשיכתא (לט). דהנהו כיון דרוב אכילתן הוא על ידי שליקה מי שליכתן כמותן הא כל מידי דלית דרכיה למישלקיה ולא למיסחטיה אלא למיכליה בעיניה בהנהו לא אמרינן שיהו מימיהן כהן].

ג. גמ' ברכות (לה:). - כל שתחלתו בורא פרי האדמה, שלקו שהכל נהיה בדברו, וכל שתחלתו שהכל נהיה בדברו, שלקו בורא פרי האדמה.

ד. גמ' ברכות (לה:). - כיצד מברכין על הפירות, על פירות האילן הוא אומר בורא פרי העץ, חוץ מן היין שעל היין הוא אומר בורא פרי הגפן וכו'. מאי שנא יין, אילימא משום דאשתני לעלויה אשתני לברכה, והרי שמן דאשתני לעלויה ולא אשתני לברכה וכו', אלא חמרא אית ביה תרתו סעיד ומשמח.

ה. רמב"ם (פכ"ט שבת הי"ד). - אין מקדשין אלא על היין הראוי לנסך על גבי המזבח, לפיכך אם נתערב בו דבש או שאור אפילו כטיפת החרדל בחבית גדולה אין מקדשין עליו, כך אנו מורין בכל המערב, ויש מי שמתיר לקדש עליו ואומר לא נאמר היין הראוי לנסך על גבי המזבח אלא להוציא יין שריחו רע או מגולה או מבושל שאין מקדשין על אחד מהן.

ו. שו"ע (סי' ער"ב סע' א', וי'). - יין מגתו מקדשין עליו וסוחט אדם אשכול של ענבים ואומר עליו קידוש היום. [משנ"ב (ס"ק ה') - ומ"מ מצוה מן המוכרח ביין ישן]. מקדשין על יין מבושל וכו' וי"א שאין מקדשין עליהם. הגה: והמנהג לקדש עליו אפילו יש לו יין אחר רק שאינו טוב כמו המבושל.

ז. תשו' מנחת שלמה (ח"א סי' כ"ה). - משא"כ בפיסטור של זמננו אשר מלבד שהטעם לא משתנה בגלל זה שסגור ואין אידוי, גם עושים עוד תחבולות בחכמה שלא יהא שום שינוי בטעם היין, ושמעתי ממומחה שהמון העם אינו יכול כלל להרגיש ולהבחין שום הבדל בין מפוסטר ללא מפוסטר, וא"כ מנין לנו להקל גם בזה לא להזהר ממגע נכרי.

ח. רשב"ם ב"ב (צז:). - יין קוסס הוא יין הנמכר בחנות ופסול הוא דלא הוי שכר ולא ראוי להיות שכר כיון מגתו דסופו מיהא להיות שכר.

ט. ס' יד הלוי על ספהמ"צ להרמב"ם (מ' קנ"ה) להג"ר יצחק שמחה הורוויץ. - ומכל המשקין לא בחר הקב"ה להקריבו לפניו אלא ביין לנסכים שהוא משמח אלקים ואנשים שאין אומרים שירה אלא על היין והוא סעיד ומשמח, ואין שמחה אלא ביין שהוא מעורר את הלב ומשמח את הנפש וכו', ומאליו מובן דאם נטלו ממנו כח המתעורר שבו והוא כח האלקהלי כמו הגרייפ-יוס שלנו והוא קיוהא דענבים שמחממין אותו קודם שמתחיל לתסוס וע"י החמימה נפסד כח האלקהלי עד שאינו משכר לעולם, נאבד חשיבותו ואפילו כמי פירות בעלמא לא הוי, כי לכלם ישנם בטבע מעט מכח האלקהלי הנותן טעם לשותיו, משא"כ בהגרייפ-יוס שנפסד כחו זה לגמרי.

י. תשו' מנחת שלמה (סי' ד'). - מ"מ בנד"ד נראה דאפשר שלענין ברכה וכן לענין נסכים טעמא דיין מגתו כשר בדיעבד הוא רק מפני שהוא ראוי להיות שכר משמח ומשכר וכמו"ש הרשב"ם בב"ב (צז:): לענין יין קוסס וכו' ואע"ג שהתם הוא רק לענין נסכים דכתיב נסך שכר מ"מ יבואר להלן שגם לענין ברכה יתכן שהוא רק מפני שראוי להיות שכר, ולכן נראה דאף שמיץ ענבים מבושל או מפוסטר אפשר דתו לא חזי לתסוס ולהיות ממש יין, מ"מ כיון דמיד כשנסחט כבר חל עליו שם יין לענין קידוש וברכה וגם כשר בדיעבד אפ"ל לנסכים לכן שפיר נשאר בברכת הגפן שהיה עליו קודם כיון שגם עכשיו הוא טוב לשתייה וכו'. משא"כ במשוחזר שמוסיפים ארבע מדות מים אשר מעולם לא היה

עליהם שם יין, נראה דאף שהתמצית עצמו אע"ג דכמו שהוא לא חזי לשתייה וגם אינו ראוי לתסוס ולהיות יין טוב אפי"ה מסתבר דלא פקע ממנו שם יין, אבל מהיכ"ת נימא שגם על הד' מדות מים יכול לחול שם יין בגלל זה שטעמם שוה לטעם של מיץ ענבים רגיל אשר גם הוא עצמו אינו חשוב ומה שמברכין עליו בפה"ג הוא רק מפני שנשאר בחשיבותו שהיתה לו קודם מיד לאחר הסחיטה שהיה אז חשוב בגלל זה דאפשר אח"כ להיות יין וכו'. וכיון שכן שפיר מסתבר כדאמרן שרק מה שיצא מגוף הענבים חשוב יין אע"ג שעדיין לא תוסס, משא"כ אותם ארבע ידות של מים שמוסיפים לתמצית שאינם עומדים וגם מעולם לא עמדו להיות יין אין לברך ע"ז בפה"ג וכו', וכיון שכן נראה שגם מיץ ענבים אינו חשוב לגמרי כיון גמור ויתכן דרק מה שיצאו ממש מהענבים נקראו יין ולא מים שיש להם טעם של מיץ ענבים.

יא. גמ' פסחים (קח:) - שתאן חי יצא, אמר רבא ידי יין יצא, ידי חירות לא יצא, שתאן בבת אחת, רב אמר ידי יין יצא, ידי ארבעה כוסות לא יצא. אמר רב נחמן בר יצחק והוא דאשתי רובא דכסא. [רשב"ם - ידי יין יצא. ששתה ארבעה כוסות. ידי חירות לא יצא. כלומר אין זו מצוה שלימה שאין חשיבות אלא ביין מזוג. והני מילי ביינות שלהן דדרו על חד תלת מיא אבל יינות שלנו לא בעי מזיגה].

יב. רמב"ם (פ"ז חמץ ומצה ה"ט) - ארבעה כוסות האלו צריך למזוג אותן כדי שתהיה שתיה עריבה הכל לפי היין ולפי דעת השוטה, ולא יפחות בארבעתן מרביעית יין חי, שתה ארבעה כוסות אלו מיין שאינו מזוג יצא ידי ארבעה כוסות ולא יצא ידי חירות, שתה ארבעה כוסות מזוגין בבת אחת יצא ידי חירות ולא יצא ידי ארבעה כוסות, ואם שתה מכל כוס מהן רובו יצא.

יג. גמ' פסחים (קט: - קי:) - ולא יפחתו לו מארבעה, היכי מתקני רבנן מידי דאתי בה לידי סכנה, והתניא לא יאכל אדם תרי, ולא ישתה תרי וכו', רבינא אמר ארבעה כסי תקינו רבנן [דרך חירות], כל חד וחד מצוה באפי נפשה הוא. [חידושי רבינו דוד (שמ) - רבינא אמר כל חד וחד מצוה באנפיה נפשיה. תמה הוא זה שהרי ארבע כוסות הן שתקנו לו שתיה של ארבע כוסות דרך חירות שאם שתה כוס אחד או שתים לא עשה ולא כלום. ויש לומר שהכונה היא למה שאמרו לפנינו ארבע כסי תקנו רבנן דרך חירות והואיל ואיכא כל חד וחד נעביד ביה מצוה וכיון שתקנו כל חד למצותו זה לקדוש וזה לספור ההגדה וזה להלל כל אחד נחשב לעצמו ואין מצטרפין זה עם זה לענין זוגות].

יד. רמ"א (סי' תפ"ג סע' א') - ולי נראה דלענין ד' כוסות יש לסמוך אמאן דאמר דמקדשין על שאר משקין אם הוא חמר מדינה.

טו. תלמוד ירושלמי פסחים (שמ) - דרבי יונה שתי ארבעתי כסוי דלילי פסחא וחזיק רישיה עד עצרתא ר' יודה בי ר' אלעי שתי ארבעתי כסוי דלילי פיסחא וחזיק רישיה עד חגא.